

Handreiking voor ouder- en kindadviseurs bij het ondersteunen van ouders en kinderen in geval van een vechtscheiding

Kinderen hebben het vaak (een periode) moeilijk als hun ouders uit elkaar gaan¹. De mate waarin een kind problemen ondervindt als gevolg van een scheiding is van meerdere factoren afhankelijk. Hoe meer de conflicten tussen ouders escaleren en hoe meer de behoeften van kinderen op de tweede plaats komen te staan, des te groter de kans op negatieve effecten op het kind.

Een vechtscheiding is een echtscheiding waarbij ouders alles doen “om de strijd” te winnen en waarbij het belang van het kind ondergeschikt is geworden². Bekend is dat kinderen van ouders die uit elkaar gaan met een vechtscheiding daar op korte en lange termijn ernstige problemen van kunnen ondervinden, zoals emotionele stoornissen, depressies en slechte schoolprestaties. Veel ouders realiseren zich dit onvoldoende.

Hulpverleners kunnen bijdragen aan het verminderen van de problemen die kinderen ondervinden als gevolg van vechtscheidingen. De Ouder- en Kindteams, en daarbinnen ouder- en kind adviseurs (verder OKA's) hebben een belangrijke preventieve rol doordat zij:

- ouders informeren over de gevolgen van een vechtscheiding voor hun kinderen
- ouders informeren over de signalen van problemen van kinderen
- ouders en kinderen zo nodig verwijzen naar (specialistische) hulp.

In deze handreiking geven wij een toelichting op de mogelijke rol van de OKA's bij vechtscheidingen. Dit doen wij aan de hand van actuele inzichten uit onderzoek en beleid. Natuurlijk is deze handreiking niet compleet. Voor degenen die meer willen lezen staan er verwijzingen naar onderzoeken en beleidsnota's in de tekst.

Op deze plaats willen we u direct wijzen op de [website van het Nederlands Jeugdinstituut \(NJI\)](#) en de landelijke 'Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming', vanwege de uitgebreide achtergrond informatie.

Voor het perspectief van de Amsterdamse ouder- en kind adviseur kijken we in de volgende paragraaf allereerst naar het Plan van Aanpak Vechtscheidingen van de gemeente Amsterdam. In dit plan van aanpak staan acties en maatregelen op het terrein van vechtscheidingen in relatie tot het werk van OKA's.

Vervolgens doen we in paragraaf 2 een aantal suggesties voor de bijdrage van OKA's aan de preventie van problemen van kinderen door (v)echtscheidingen. Voor deze suggesties is gebruik gemaakt van wetenschappelijk onderzoek en de landelijke richtlijn 'scheiding en problemen van kinderen'. De derde en laatste paragraaf besteedt aandacht aan specifieke aandachtspunten bij scheidingen van Amsterdamse ouders afkomstig uit niet-westerse landen.

1. Ondersteuning van OKA's volgens het Plan van Aanpak Vechtscheidingen

De gemeente Amsterdam wil de negatieve gevolgen van vechtscheidingen beperken en heeft om die reden een Plan van Aanpak Vechtscheidingen opgesteld (september 2015). Belangrijk onderdeel van het Plan van Aanpak Vechtscheidingen zijn activiteiten en maatregelen die OKA's ondersteunen bij hun werk met ouders en kinderen in een scheidingsperiode. Hieronder beschrijven wij wat u in 2016 kunt verwachten.

¹ Als ongetrouwde ouderstellen uit elkaar gaan hebben de kinderen daar evenveel last van als kinderen van getrouwde ouders. Daarom gebruiken we in deze tekst de term vechtscheiding voor zowel getrouwde als ongetrouwde ouderstellen.

² Uit Plan van Aanpak Vechtscheiding Amsterdam

- een 'scheidingsladder' (van Glasl); deze maakt inzichtelijk op welke signalen van kinderen professionals moeten letten en op welk moment escalatie van belang is.
- een richtlijn 'scheiding en problemen van jeugdigen' voor professionals, ouders en kinderen. Deze richtlijn beschrijft o.a. de beschikbare interventies en de mogelijke samenwerking met ouders en het netwerk.
- een 'sociale kaart scheidingsproblematiek', een overzicht van het gesubsidieerde en particuliere aanbod voor ouders en kinderen.
- 'informatiemateriaal voor ouders' o.a. over de gevolgen voor het kind van conflicten en een vechtscheiding.

Ten slotte is in het Plan van Aanpak Vechtscheidingen vastgelegd dat alle vechtscheidingen vanaf 2016 onder een aparte categorie geregistreerd moeten worden bij *Veilig Thuis*. In het geval van een melding van een vechtscheidingen zal worden onderzocht of er sprake is van een bedreigde ontwikkeling van het kind.

Wil u meer weten over het Amsterdamse Plan van Aanpak vechtscheidingen? Klik dan [hier](#):

2. Suggesties voor ouder- en kindadviseurs bij vechtscheidingen

In de volgende paragraaf staan een aantal suggesties voor het werken met ouders en kinderen in de periode voorafgaand of tijdens een vechtscheiding.

Ouders informeren over gevolgen

Niet alle ouders zijn open over een naderende scheiding. Emoties en schaamte kunnen ertoe leiden dat ouders te laat vragen om hulp. Het is daarom raadzaam om alert te zijn op signalen dat er thuis conflicten spelen. Het is vervolgens belangrijk om bij (vermoedens) van problemen met beide ouders in gesprek te komen, vertrouwen op te bouwen en de ouders daarbij gelijkwaardig te benaderen.

Onderzoek van de Inspectie Jeugdzorg wijst uit dat het belangrijk is dat ouders zich al in een vroeg stadium realiseren welke gevolgen het voor hun kinderen heeft als zij openlijk strijd met elkaar voeren en conflicten laten escaleren (Inspectie Jeugdzorg 2013).

Wellicht de belangrijkste rol van de OKA is het vroegtijdig bijdragen aan de bewustwording hiervan bij ouders. De OKA kan er op wijzen dat gevolgen van een scheiding kunnen zijn dat kinderen en jongeren op korte termijn problemen ontwikkelen, waaronder:

- externaliserende problemen, zoals agressief gedrag, vandalisme en – voor oudere jeugdigen – delinquent gedrag, roken, blowen en drinken;
- internaliserende problemen, zoals depressieve gevoelens, loyaliteitsproblemen, gevoelens van angst en een laag zelfbeeld
- problemen in vriendschapsrelaties;
- een zwakkere band met de ouders, vooral met de vaders;
- problemen op school, zoals lagere cijfers, concentratieproblemen en spanningen in het contact met andere leerlingen.

Ouders informeren over signalen van kind-problemen³³:

Ouders die verweekeld zijn in een scheiding zijn door de emoties vaak niet meer alert op de problemen die bij kinderen spelen. Het is raadzaam om ouders te informeren over de signalen waarop zij kunnen letten. Dit zijn: verminderde prestaties op school, verminderd gevoel van eigenwaarde, opstandigheid, problemen met de omgang met vriendjes of vriendinnetjes, lichamelijke klachten (hoofdpijn; buikpijn), depressie,

³³ Gevolgen van scheiding kunnen zich zelfs uitstreken tot in de volwassenheid. Op de lange termijn vertonen kinderen van gescheiden ouders vaak meer gezondheidsproblemen, meer relatieproblemen, minder huwelijkskwaliteit, en meer riskante leefgewoonten (zoals alcohol- of drugsgebruik) dan kinderen die geen scheiding hebben meegemaakt. Kinderen van gescheiden ouders scheiden later zelf twee keer zoveel en als beide partners scheidingskinderen zijn, zelfs drie keer zoveel (bron: Ed Spruijt, 2007)

terugvallen in ontwikkeling d.w.z. zich jonger gedragen dan de leeftijd. Andere kinderen gedragen zich juist als kleine volwassenen. Kinderen van gescheiden ouders vallen verder op doordat zij vaak meer en eerder dan leeftijdsgenoten experimenteren met drank en drugs.

Vanzelfsprekend hoeven niet alle gesignaleerde problemen van kinderen te maken te hebben met een scheiding, het is daarom belangrijk vroegtijdig te spreken over de signalen, de mogelijke oorzaken daarvan en helder te krijgen welke problemen wel/niet samenhangen met de scheiding.

Meer lezen over de gevolgen van vechtscheidingen voor kinderen?

Ga dan naar de website van [Scheidingskinderen](#):

Wijzen op relatie tussen gedrag van ouders en gevolgen voor kinderen

Over het algemeen geldt dat hoe meer kinderen mee krijgen van conflicten tussen ouders, hoe groter de kans dat zij langdurig problemen ondervinden van de scheiding. Dit blijkt onder meer uit onderzoeken van sociaal wetenschapper Ed Spruijt, die zich bezighoudt met de gevolgen van scheiding. Volgens Spruijt kunnen

ouders de negatieve gevolgen van een scheiding beperken door

- conflicten niet uit te vechten in aanwezigheid van kinderen
- zorg te dragen dat kinderen niet hoeven te kiezen tussen ouders
- aandacht te besteden aan behoeften van kinderen
- informeren van kinderen: erkennen dat er problemen spelen
- zich in te leven in wat het kinderen voelen

Het volgen van cursus kan ouders helpen zich in te leven in de wereld van kinderen. Er zijn goede online cursussen beschikbaar. Bijvoorbeeld bij Villa Pinedo, dit is een online-gemeenschap waar kinderen openhartig vertellen wat het voor hen betekent dat ouders uit elkaar gaan en wat ouders kunnen doen om de problemen te verminderen.

Benieuwd naar Villa Pinedo? Klik dan [hier](#)

A. Ondersteuning en doorverwijzen

Uit onderzoek weten we dat ouders en kinderen gebaat zijn bij ondersteuning tijdens een scheiding. De eerste stap is het zoeken naar ondersteuning binnen het eigen netwerk. Het netwerk van ouders kan een grote rol hebben in het de-escaleren van de problemen tussen ouders en het bieden van ondersteuning aan de kinderen. In de Handreiking 'Veilig Thuis medewerkers publiekscampagne vechtscheidingen' staan praktische tips over de inzet van het netwerk rond het gezin wanneer er sprake is van een vechtscheiding.

Meer lezen over het inzetten van het eigen netwerk en de Veilig Thuis Campagne? Klik dan [hier](#)

Als de ondersteuning in het eigen netwerk niet voldoende is kan doorverwijzing naar (specialistische) hulp aan de orde zijn. De werkwijze van OKA's bij doorverwijzen van ouders en kinderen tijdens een periode van scheiding verschilt niet met de gebruikelijke procedures, waarbij binnen het team besproken wordt of specialistische hulp nodig is. Specifiek voor ouders in scheiding is als aanbod binnen teams Triple P Transitions een mogelijkheid. Verschillende OKA's in Amsterdam zijn hierin getraind. Het betreft een cursusaanbod.

B. Aanbieden KIES-groep voor kinderen

Kinderen die moeite hebben met een scheiding kunnen baat hebben bij het delen van hun ervaringen met leeftijds- en/of lotgenoten. De OKA kan adviseren om kinderen (en ouders) adviseren deel te nemen aan een KIES-groep. Dit is een spel- en praatgroep gericht op het verwerken van ervaringen met scheidingen. KIES wordt op scholen voor basis- en voortgezet onderwijs aangeboden. Het programma is bewezen effectief en er is ervaring opgedaan met kinderen met een niet-Nederlandse achtergrond. Voor ouders zijn er twee ouderbijeenkomsten. Door deelname aan KIES vermindert probleemgedrag en de gevoelens van schuld en verantwoordelijkheid van het kind.

3. Aandachtspunten bij scheidingen van ouders met niet-westerse achtergrond

Het ondersteunen van ouders met een niet-westerse achtergrond vraagt vaak om extra inzet van de OKA. Niet alleen belanden ouders soms in ingewikkelde, langslpende juridische procedures vanwege de wetgeving in het herkomstland, ook de emotionele kant van een scheiding kan vaak complex(er) zijn. Terwijl bij huwelijken tussen autochtone Amsterdammers scheiding vooral een zaak is van het ouderpaar zelf, zijn de families van niet-westerse gezinnen niet zelden onderdeel van het proces. Een scheiding kan erg beladen zijn omdat de bredere familie vaak betrokken is bij het proces.

Wat daarnaast complicerend kan zijn bij het ondersteunen, is dat ouders die nieuw of niet opgegroeid zijn in Nederland vaak extra onzeker zijn over de bedoelingen van hulpverleners en/of jeugdbeschermers. Zeker als er conflicten spelen met de andere ouder, speelt de angst bij een deel van de niet-westerse ouders dat zij hun kinderen kunnen kwijtraken door uithuisplaatsing of een verbod op omgang. Het vergt sensitiviteit en aandacht om ouders het vertrouwen te geven dat hulpverleners er primair zijn om kinderen te ondersteunen bij het opgroeien en om de veiligheid van kinderen te garanderen, zonder de ouders te willen afvallen.

Bij subgroepen van ouders met een niet-westerse achtergrond, bijvoorbeeld ouders met orthodoxe culturele en/of religieuze opvattingen kan sprake zijn van een taboe om over problemen thuis te spreken. Dit geldt zeker voor sterk religieus georiënteerde ouders (De Valk, 2006). Ook kan meespelen dat men de familie geen 'schande' wil berokkenen en daarom niet spreekt over de scheiding. Zelforganisaties van migranten- en vluchtelingen zijn over het algemeen goed op de hoogte van de problematiek rond scheidingen. Zij kunnen aan ouders een veilige plaats bieden om ervaringen uit te wisselen en kunnen adviseren over de juridische procedures rond de scheiding. Als OKA kunt u ook contact opnemen met deze organisaties als het nodig is, voor advies of samenwerking.

Ouders kunnen in het land van herkomst getrouwd zijn, en daardoor te maken hebben met scheidingsprocedures die in het land van herkomst afgewikkeld moeten worden. Dat geldt zeker voor ouders die in Turkije en Marokko getrouwd zijn. Het is goed om als OKA'er of hulpverlener bewust te zijn dat echtscheidingen in *landen van herkomst*, van onder andere Turks-Nederlandse en Marokkaanse-Nederlandse ouders, vaak *jaren lang juridische en emotionele spanningen met zich meebrengen*.

Ouders die in Turkije zijn getrouwd kunnen in Nederland scheiden, maar dienen vervolgens in Turkije erkenning aan te vragen voor de Nederlandse echtscheiding. Doen zij dat niet, dan blijven zij voor de Turkse wet getrouwd. Een tweede mogelijkheid is om de gehele echtscheidingsprocedure in Turkije plaats te laten vinden. Wanneer ouders in Marokko zijn getrouwd vallen zij onder het Marokkaans familierecht 'de Mudawannah'. De rechtspositie van Nederlandse inwoners met een Marokkaanse achtergrond wordt sterk beïnvloed door de Mudawannah, aangezien de Marokkaanse overheid het nationaliteitsbeginsel toepast op Marokkanen die buiten Marokko wonen. Vooral Marokkaanse vrouwen hebben een kwetsbare juridische positie. Volgens zelforganisaties van Marokkanen wachten in Nederland duizenden Marokkaanse vrouwen op een bekrachtiging (erkenning) van hun Nederlandse echtscheiding door Marokko en daarmee op de mogelijkheid om een zelfstandige verblijfsvergunning.

Tips voor ondersteuning niet westerse gezinnen:

Op de website van [Stedelijk Steunpunt Emancipatie](#) – staan de adressen van organisaties van migranten en vluchtelingenvrouwen in Amsterdam.

- [Nisa for Nisa](#) is een vrouwenorganisatie die veel vrouwen ondersteunt bij scheidingen.
- [De Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland MVVN](#) heeft een juridisch spreekuur. De [MVVN](#) is een vrijwilligersorganisatie met ruime kennis over o.a. Marokkaanse echtscheidingen, visa en verblijfsvergunningen. Contactpersoon: Ikram Chiddi
- [Vrouw en Vaart](#) in Slotervaart heeft een juridisch spreekuur

November 2015, Verwey-Jonker Instituut